

Beschermjassen als baken voor intercultureel werken

Mobiliseren van de eigen oplossings- strategieën van familiesystemen

Kitlyn Tjin A Djie & Irene Zwaan¹

Noraly Beyer deed als journalist onderzoek in een gesloten afdeling van een psychiatrische instelling. Ze bracht daar meerdere dagen door en ontmoette verschillende mensen met diverse culturele achtergronden, zo ook een jongen van zeventien met een Surinaams-Hindoestaanse naam. Op vragen van haar vertelde hij dat zijn ouders uit Suriname kwamen. Hij niet. Hij was in Eindhoven geboren en vanaf zijn zevende al kind aan huis bij de Jeugdzorg. Nu wilde hij zo snel mogelijk bij zijn oma gaan wonen en in een spuiterij gaan werken, net als zijn oom. Na een poosje babbelen op de bank, ging hij spontaan voor haar dansen. Hiphop. Dat kon hij goed en daar zou hij graag mee verder willen. Noraly prees hem uitbundig en vroeg vervolgens wat hij heeft meegekregen van de Surinaamse cultuur. “Pom”, zei hij. Zijn gezicht glom bij de gedachte aan dit typische Surinaams-Creoolse feestgerecht. Toen Noraly vroeg of ze de volgende keer pom voor hem zou meenemen, reageerde hij met ongeloof. Maar, zo gezegd, zo gedaan. Toen de jongen de pom in alle werkelijkheid voor zich zag, kon hij zijn ogen niet geloven. Enthousiast hielp hij mee om de pom op broodjes te smeren en die uit te delen aan de anderen op de afdeling. Vermoedelijk deed de ontmoeting met Noraly de jongen denken aan zijn familie. Ze was als een Surinaamse oma voor hem en de pom bedde hem in zijn Surinaamse roots. Het gaf de jongen veerkracht, hij leefde helemaal op.²

1 Introductie

Beschermjassen is een model dat ruimte schept voor diversiteit en is bedoeld voor onder andere professionals in de (jeugd)zorg, onderwijs en welzijn. Beschermjassen betekent bescherming bieden door mensen of groepen in te bedden in hun krachtbronnen. Veiligheid en warmte bieden, mensen omhullen in het oude vertrouwde, daarmee bestrijd je uitsluiting en creëer je verbinding.

Het werkmodel biedt een palet aan kennis, vaardigheden en inzichten waarmee professionals beter kunnen aansluiten bij hulpvragers met een migratieachtergrond.³ Daarmee heeft het een toegevoegde waarde ten opzichte van bestaande interventies. De ingrediënten uit het model kunnen altijd en bij elke interventie een plek krijgen. Beschermjassen is een model dat helpt om de eigen kracht van het sociale en familiesysteem van hulpvragers te

¹ Kitlyn Tjin A Djie is transcultureel systeemtherapeut en erkend als opleider door de Nederlandse Vereniging voor Relatie en Gezinstherapie. Irene Zwaan is opgeleid als ontwikkelingssocioloog en heeft haar eigen bureau voor tekst met inhoud.

² Met dank aan Noraly Beyer die dit verhaal voor het eerst vertelde bij een boekpresentatie op 2 december 2011, Amsterdam en op verzoek van de auteurs kritisch heeft bijgedragen bij het opschrijven ervan voor dit artikel.

³ Roosma & Buist-Bouwman 2010.

mobiliseren. De praktijk heeft uitgewezen dat het model eveneens een meerwaarde heeft bij autochtone hulpvragers.

Beschermjassen in de jeugdhulpverlening is gericht op de volgende doelstellingen:

1. De hulpvrager wordt opnieuw verbonden met de oorspronkelijke hulp- en steunbronnen die gevonden kunnen worden in de eigen familiale dan wel sociale omgeving en in de culturele bagage.
2. De hulpvrager vindt manieren om deze oorspronkelijke hulp- en steunbronnen in de huidige context in te zetten bij het oplossen van zijn problemen.
3. De hulpvrager is in staat om dit steunsysteem te vergroten en te versterken.
4. De hulpvrager versterkt zijn inbedding (integratie) in de Nederlandse context.

Het is aan de jeugdprofessional om dit proces te faciliteren. Deze manier van werken vergt een inzet waarbij niet alleen de hulpvrager maar ook de hulpverlener kwetsbaar is. De relatie staat centraal. In dit artikel gaan we in op de belangrijkste aspecten van werken met beschermjassen en we illustreren met voorbeelden op welke wijze de jeugdprofessional daarmee aan de slag kan in de praktijk. We laten zien dat beschermjassen naadloos aansluit bij de nieuwe eisen die de samenleving stelt aan Welzijn en Jeugdzorg-voorzieningen.

2 Het model beschermjassen in de jeugdzorg

Kitlyn Tjin A Djie ontdekte na migratie vanuit Suriname naar Nederland dat haar familiegeschiedenis en -structuur volledig anders is dan de wijze waarop families zijn georganiseerd in Nederland. Als jeugdhulpverlener ondervond ze dat de jeugdzorg niet adequaat omgaat met deze andere, meer op het collectief gerichte context van migranten. Gedurende haar werk als transcultureel systeemtherapeut heeft zij met theoretische concepten en praktische instrumenten een model ontwikkeld dat bijdraagt aan verbeterde interculturele jeugdhulpverlening. We zetten nu de belangrijkste aspecten die je moet weten van beschermjassen op een rij. Alle aspecten, competenties en instrumenten worden uitgebreid en toegankelijk beschreven in het boek *Beschermjassen, transculturele hulp aan families*.⁴

2.1 Families

Het is belangrijk om te weten dat er een onderscheid is tussen wij-gerichte families uit een collectief systeem en ik-gerichte families uit een individueel systeem. Kinderen die opgroeien in het individuele systeem hebben de opdracht om zichzelf te ontplooien en om gelukkig te worden. Kinderen uit een collectief familiesysteem hebben de opdracht bij te dragen aan de continuïteit van de familie. Er ontstaan steeds meer mengvormen: vrijwel elke familie draagt elementen uit beide systemen bij zich. In sommige plattelandsgebieden in Nederland zijn autochtone families nog behoorlijk wij-gericht, terwijl migranten uit niet-westerse landen veel elementen uit de ik-gerichte systemen overnemen. Families dragen krachten in zich die benut kunnen worden voor het welzijn van het kind. Nederlandse professionals hebben vaak een blinde vlek voor deze familiekracht. Ze zien over het hoofd dat families over drie of vier generaties samen oplossingen voor problemen kunnen vormgeven.

2.2 Levensfaseovergangen en migratie

Levensfaseovergangen, zoals de puberteit, een nieuwe baan, een huwelijk, geboorte of sterfgeval, vormen vaak een onzekere periode waarin je het oude achter je moet laten en het

⁴ Tjin A Djie & Zwaan 2007.

nieuwe moet ontdekken. Migratie en trauma zijn bijzondere faseovergangen: bij iedere nieuwe levensfaseovergang manifesteert de pijn en het verlies zich opnieuw.

Migranten uit collectieve systemen ondervinden vaak grote emotionele gevolgen van de migratie, en deze worden veelal overgedragen op de tweede en derde generatie. Net zoals kinderen en kleinkinderen van veteranen vaak met dezelfde klachten kampen als hun (groot)ouders.

Door de migratie wordt de opdracht van vormgeven aan familie-continuïteit een stuk lastiger. Bovendien verandert de organisatie van de steun- en besluitvormingsstructuur en moeten er nieuwe strategieën gevonden worden om met levensfaseovergangen als dood, geboorte en werkloosheid om te gaan. De impact die migratie heeft vormt een blinde vlek voor zowel de migranten-professional als de autochtone professional. Het is belangrijk de impact te onderzoeken. Het geoliede familie- apparaat werkt niet meer zoals oorspronkelijk en dat leidt vaak tot problemen. De jeugdprofessional kan helpen om het apparaat weer op gang te brengen.

2.3 Interculturele competenties

Omdat je eigen achtergrond als hulpverlener van invloed is op hoe je reageert op de ‘vreemde ander’ is het van belang je eigen culturele bagage goed te kennen. Hoe zit je familie in elkaar, wat zijn belangrijke boodschappen die je hebt meegekregen. Maar ook: wat is je cultuur, je geschiedenis. Daarna is het belangrijk je te verdiepen in de ander. Hoe ziet de familie eruit, is het een collectief of individueel systeem? Wat zijn de feiten over het migratieverleden? Welke opvattingen heeft men over opvoeden? Wie zijn de gezagsdragers in de familie?

De verlieservaringen in zowel je eigen leven als in die van de cliënt zijn belangrijk om te kennen omdat ze de kwetsbaarheid in de hulprelatie zichtbaar maken.

Daarna kijk je naar je eigen gevoeligheden in relatie tot de ander, je heilige huisjes. Als je weet welke dat zijn hoeven ze een open dialoog niet in de weg te staan. Want je kunt ze even aan de kant zetten.

Dan ben je in staat om van perspectief te wisselen. Vanuit de werkelijkheid van de ander naar de situatie te kijken.

Wees je altijd bewust van blinde vlekken in de communicatie. Verborgene dimensies kunnen niet altijd opgehelderd worden.

2.4 Instrumenten

Het belangrijkste instrument om je eigen culturele bagage en dat van de ander te ontdekken is het genogram. Een genogram is een schematisch overzicht van de familieverbanden van een persoon, opgebouwd met een aantal standaardsymbolen. Het geeft weer hoe een familie over meer generaties in elkaar zit en functioneert.⁵ Door met je cliënt een genogram te tekenen en daarbij vragen te stellen die gericht zijn op de context en niet op het individu krijg je een goed beeld van de structuur en historie van de familie. Ook zie je waar de krachten en zwaktes verborgen liggen in het systeem. De cliënt kan met het maken van het genogram zijn verhaal kwijt, wat op zich al een helend effect heeft.

Een ander belangrijk instrument is de historische lijn. Met het tekenen van een historische lijn breng je de (migratie)geschiedenis van de familie in beeld. Je krijgt zo een beeld van de geleden verlieservaringen in het systeem.

⁵ Uitgebreide instructies voor het werken met genogrammen vind je in o.a. Jessurun 2010; en in Tjin A Djie & Zwaan 2007.

2.5 *Beschermjassen*

Beschermjassen vormt de kern van het verhaal. Beschermjassen is een zelfstandig naamwoord.

Beschermjassen zijn de veilige omhullingen die je als hulpverlener kunt bieden aan je cliënt. Dat kan familie zijn, of iets wat daaraan herinnert. Maar het kunnen ook zijn: oude gewoonten, tradities, eten, inrichting van het huis, geuren, kortom ankers die doen denken aan het vertrouwde van toen. Beschermjassen is ook een werkwoord. Je kunt je cliënt beschermjassen, door te helpen zoeken naar die omhullingen en ankers. Door je cliënt te beschermjassen help je de oorspronkelijke krachten van de familie te mobiliseren. Je biedt hem de mogelijkheid zich te hernemen in een kwetsbare fase. Want het vertrouwde van toen geeft de kracht om de onzekere toekomst in te stappen. Als professional ben je zelf vaak een beschermjas: je kunt tijdelijk de positie van een grote zus, een oma of een ander belangrijk iemand vertegenwoordigen.

3 **Systemische versus intra-psychische benadering**

Het model beschermjassen is gebaseerd op theoretische concepten uit de antropologie en de transculturele systeemtherapie. Het vergt van westerse, op het individu gesocialiseerde professional, een belangrijke en zeker niet eenvoudige omslag. De omslag om een probleemsituatie vanuit een systemische invalshoek te benaderen in plaats van een intra-psychische invalshoek. Het westerse psycho-dynamische model is eendimensionaal: je stelt een diagnose, zoekt naar de oorzaak, het gevolg, en vervolgens heb je de waarheid vastgezet. Het kind is zo, de ouders zijn zo. In dit westerse, reductionistische denken is er geen ruimte voor meerdere waarheden naast elkaar. Dit denkpatroon leidt tot uitsluiting van alles wat voor jou als professional vreemd en anders is.⁶

‘Het kind centraal zetten’ is bijvoorbeeld een gangbare retorische kreet. Daarbij vergeet de op het ik-gerichte professional al gauw dat, om het kind centraal te zetten, de hele familie centraal moet worden gezet. Daar staat tegenover dat het kind wel je morele opdrachtgever is. Stel je eens voor dat dit kind jou over twintig jaar vraagt verantwoording af te leggen. Kun je hem of haar dan uitleggen waarom je zo gehandeld hebt?

Een ander voorbeeld van eendimensionaal denken zit verscholen in de term adoptie: Bij het woord adoptie denk je niet gelijk aan uithuisplaatsing, migratie en trauma, terwijl deze connotaties vrijwel altijd een rol spelen in het systeem als er sprake is van adoptie.

Tachtig procent van de klachten zijn familiaal gerelateerd.⁷ De oorsprong van trauma's, problemen en klachten in families zijn vaak te herleiden naar eerdere generaties. Ook die kennis hoort bij systemisch werken. Vaak is probleemgedrag van kinderen geworteld in traumatische ervaringen en beladen geschiedenissen van ouders of grootouders. Een voorbeeld is de jongen die op 9 april 2011 in Alphen aan de Rijn zes mensen en vervolgens zichzelf doodschoot. De dader bleek psychiatrisch patiënt te zijn, al enkele jaren in behandeling bij de GGZ. In een achtergrondartikel in de Volkskrant werd genoemd dat zijn grootvader tijdens de Tweede Wereldoorlog lid was van de antisemitische en fascistische NSB, en in die hoedanigheid burgemeester van Hennaarderadeel en later Franeker was.⁸ Voor iemand die transcultureel systemisch werkt gaat er bij een dergelijk bericht gelijk een belletje rinkelen. Een verband tussen de daad van de jongen en de zwaar beladen familiegeschiedenis ligt voor de hand.

⁶ Zie o.a. Jessurun 2010.

⁷ Hesselink 2007.

⁸ Efting, Nicolassen & Stoffelen 2011.

In een systemische benadering gaat het altijd over de wisselwerking in de relatie tussen personen en de wisselwerking tussen de persoon en het systeem. En in de transculturele systeembenadering wordt altijd de samenhang met en invloed van de historie, de cultuur en de generaties in de familie beschouwd.

Praktijktip

Wie systemisch werkt staat toe dat er meerdere waarheden naast elkaar kunnen bestaan. Probeer weg te komen van het 'er is maar één waarheid'-denken, parkeer je eigen waarheid. Ga op zoek naar de verschillende perspectieven die er zijn met betrekking tot het probleem, in de familie, de omgeving. Wat zou oma hiervan zeggen, wat vindt de wijkagent ervan, of de buurvrouw? Probeer in je taal meer het woord *en* te gebruiken in plaats van *of* en *maar*. Spreek de volgende zinnen eens hardop uit en ervaar het verschil in de betekenis:

- Ze is een zorgzame moeder maar ze heeft een alcoholprobleem.
- Is ze een zorgzame moeder of heeft ze een alcoholprobleem?
- Moeder heeft een alcoholprobleem en ze is een zorgzame moeder.

4 Beschermjassen en de eisen van welzijn nieuwe stijl

De peilers van het huidige vertoog in de samenleving op het gebied van welzijn zijn bescherming, zelfredzaamheid, participatie, zorg voor elkaar en sociale samenhang. Acht bakens zijn geformuleerd door de overheid die samen inhoud en richting moeten geven aan een gemeenschappelijkere, professionelere en efficiëntere organisatie van maatschappelijke ondersteuning.⁹

Beschermjassen pleit voor het zoeken naar en inzetten van de eigen krachten van families. Per baken geven we aan waar deze raakt aan beschermjassen en op welke wijze je als jeugdprofessional hier in de praktijk vorm aan kunt geven. Ook staan we stil bij de valkuilen en blinde vlekken die er kunnen ontstaan.

⁹ Welzijn nieuwe stijl 2011.

4.1 *Wees gericht op de vraag achter de vraag*

Veel methoden en interventies beogen vraaggericht te zijn maar dragen desalniettemin het risico in zich om vanuit het aanbod te redeneren. Voor je het weet heb je het gezin een label opgeplakt en met de methode die je organisatie voorstaat heb je het format voor de te bieden hulp al in je hoofd. De procedure ligt klaar en hoeft alleen nog maar uitgevoerd te worden.

‘De vraag centraal zetten’ is een retorische valkuil. Hulpvragers hebben meestal niet een duidelijke vraag, ze hebben een klacht of probleemsituatie, veroorzaakt door een stapeling van factoren, geworteld in de historie en in de generaties, verspreid over meerdere leefgebieden. Dit probleem willen reduceren tot één vraag duidt op eendimensionaal opereren in plaats van het probleem systemisch te benaderen.

De reguliere eendimensionale, intra-psychische werkwijze kan gemakkelijk leiden tot een onbewuste vooringenomenheid bij de professional die gezien de complexiteit van de vraagstukken en diversiteit onder burgers in de multi-culturele samenleving niet op zijn plek is. Om hiervan weg te komen is het belangrijk om terug te gaan naar een not-knowing position.¹⁰ Je kunt immers niet weten als professional wat de eigen oplossingsstrategieën van de familie zijn. De familie is de expert op het gebied van oplossingen die hebben gewerkt in het systeem.

Praktijktip

Een oefening die je steeds zou kunnen doen voor je een nieuwe cliënt tegemoet treedt, is teruggaan naar je eigen gezin. Stel je woont nog thuis met je broertjes en zusjes. Je moeder wordt plotseling opgenomen in het ziekenhuis, je vader is niet voldoende beschikbaar en er komt een medewerker van Bureau Jeugdzorg om te ondersteunen. Hoe zou je willen dat hij doet? Wat mag hij beslissen? Wie moet hij daarbij betrekken? Door je eigen gezinsperspectief in te brengen, vermijd je de valkuil om eendimensionaal te denken. Benader je cliënten zoals je zelf in een soortgelijke situatie benaderd zou willen worden, dan creëer je vertrouwen en kom je vanzelf bij de vraag achter de vraag.

Daarnaast de intra-psychische en de systeem-theoretische invalshoeken naast elkaar zetten, geeft een dieper inzicht in de diepere lagen en dimensies van de probleemsituatie.

4.2 *Mobiliseer de eigen kracht van de burger*

Families zijn gericht op overleven, op voortbestaan. Een heel familieapparaat – ook grootouders, ooms en tantes – zet zich in om de kinderen groot te brengen. Het organiseren van psychosociale steun is sterk ontwikkeld in wij-gerichte familiesystemen. Alles is erop gericht om steeds de ‘vreemde ander’ in te sluiten (aanhang) opdat de relatie tussen grootouders en kleinkinderen betrouwbaar en onvoorwaardelijk blijft. Ouders hebben daar een belangrijke rol in. Dit mechanisme wordt familiecontinuïteit genoemd.¹¹ Als er een probleem is in de familie, als iemand klachten krijgt, gaat het systeem allerlei inspanningen verrichten. Er worden oude rituelen uit de kast gehaald, familieleden worden ingeschakeld. En als het niet lukt, dan komt de hulpverlening in beeld.

Alhoewel Nederlanders meer gesocialiseerd zijn in het kerngezin, op het individu gericht, zie je ook hier nog veel elementen terug van collectieve systemen. Ook in Nederlandse families zijn er belangrijke steunfiguren en gezagsdragers buiten het kerngezin die een rol kunnen spelen in de besluitvorming rond, en aanpak van de probleemsituatie. Denk naast familie aan burens en vrienden van de ouders.

¹⁰ Anderson & Goolishian 1992.

¹¹ Tjin A Djie 2000.

Als je als professional geen weet hebt van dit mechanisme, dan zie je het ook niet. De belangrijkste opdracht is dan ook om je hiervan vanaf het allereerste contact bewust te zijn en er aandacht aan te geven. Vaak is het wij-gerichte familieapparaat door de migratiegeschiedenis niet meer zo'n geoliede machine als voorheen. Het is dan belangrijk als professional om samen met ouders op zoek te gaan naar herstel van continuïteit.

Praktijktip

Vraag in het eerste gesprek en erken wat er allemaal al gedaan is in de familie om de klacht aan te pakken. Ga op zoek naar de gezagsdragers, de steunfiguren, vraag naar de oorspronkelijke oplossingsstrategieën en help de familie om deze in het hier en nu weer vorm te geven.

4.3 Direct eropaf

Als het vanwege schending van privacy en zelfbeschikking niet mogelijk is om burgers die zorg en hulp nodig hebben te bereiken, de zogenaamde zorgmijders, kun je op zoek gaan naar aanspreekpunten in het systeem van de betreffende persoon of familie. Vanuit de westerse ik-waarden lijkt dit ongepast omdat je buiten de persoon om handelt. Het past wel bij beschermjassen en bij collectieve systemen, omdat je de kracht en aansluiting zoekt in de vertrouwde omgeving van de persoon.

Iemand vroeg om hulp bij een familie-kwestie. Haar neefje en nichtje waren uit huis geplaatst, in een pleeggezin. Ze had geen contact met haar broer, de vader van de kinderen, vanwege een ernstig familieconflict in het verleden. Ze durfde hem dan ook niet te benaderen. Toch wilde ze het contact met de kinderen herstellen, er voor hen zijn als familie in deze moeilijke situatie. Ze kon niet buiten de ouders om het pleeggezin benaderen. Ze werd zelf niet benaderd door de hulpverleners. Met Kitlyn heeft ze toen onderzocht wie in de familie wel een goed contact had met zowel haar broer als met haarzelf, wie zou kunnen bemiddelen. Zo kwam ze uit bij een zwager. Dankzij zijn bemiddeling mocht ze – in overleg met jeugdzorg – wel de kinderen regelmatig opzoeken en meenemen. Maar de vader wilde geen verdere bemoeienis van haar met het hulptraject. Dat heeft ze gerespecteerd. Ze was blij dat ze het contact met de kinderen kon oppakken.

Praktijktip

Onderzoek wie in de omgeving het best benaderd kan worden, iemand op school, in de wijk, de familie, de burens, vrienden. Wie in de omgeving kan het best ingeschakeld worden om de persoon of familie te benaderen? Wie heeft een goed contact, gezag, respect of aanzien?

4.4 Formeel en informeel

Het past bij welzijn nieuwe stijl én bij beschermjassen dat de professional zich terughoudend opstelt. De professional is erop gericht om het zelf-oplossend vermogen van de burgers aan te spreken en te versterken. De overheid wijst erop dat de informele hulp daarbij gevonden kan worden in de inzet van sociale netwerken, vrijwilligersorganisaties en wijkverbanden. Beschermjassen voegt daar een informele krachtbron aan toe: het familie-perspectief. Terwijl hierin misschien wel de grootste krachtbron schuilt, wordt de familie vaak over het hoofd gezien door professionals die gesocialiseerd zijn in een individualistisch systeem.

De grootste blokkade van het benutten van de eigen kracht van familiesystemen is vaak de professional zelf. Onbedoeld uiteraard, het is gewoon een blinde vlek.

Kitlyn trainde eens een hulpverleenster die al tien jaar dezelfde cliënt had, een Rwandese vrouw met een verstandelijke beperking en vijf kinderen waarvan inmiddels twee uit huis geplaatst waren. “Ze heeft echt niemand”, zei de hulpverleenster met overtuiging. Maar toen ze de opdracht kreeg een genogram te maken met de vrouw, bleken er ineens nog vele belangrijke verwanten, waaronder een tante die in Parijs woonde. Deze tante is met behulp van de hulpverleenster naar Nederland gekomen. De cliënt werd opnieuw ingebed in haar familie.

Praktijktip

Ga als professional op zoek naar de krachten in het familiesysteem. Ondersteun de familie in het afstemmen en faciliteren van de verschillende perspectieven en oplossingsstrategieën ten behoeve van het familiale belang. Maak samen met de cliënt een genogram over minimaal drie generaties. Stel vragen: wie de steunfiguren zijn, wie de gezagsdragers. Wie worden ingeschakeld als er een probleem is, hoe worden besluiten genomen? Breng in kaart wie ondersteunen en wie corrigeren en begrenzen..

Maak een historische lijn of een levenslijn en probeer uit te zoeken wat er veranderd is in de familie-organisatie na de migratie. Onderzoek waarom het systeem nu niet werkt en op welke manier de oude structuur in de huidige situatie een nieuwe vorm kan krijgen.

Gebruik Skype, e-mail en *social media* om de stemmen van belangrijke personen in de familie te horen, als ze elders op de wereld wonen. Want in de perspectieven van – vergeten – familieleden zitten vaak de oplossingen. Haal de stemmen van belangrijke overleden of afwezige personen in de kamer door te werken met de opstelling van stoelen, poppetjes of personen. Stel vragen als: wat zou oma nu adviseren, welke hulp zou je oom je bieden, enzovoort.

4.5 Doordachte balans tussen collectieve en individuele oplossingen

Collectieve oplossingen sluiten naadloos aan bij cliënten uit familiesystemen die niet op het individu maar op het collectief zijn gericht. Een familievergadering, een collectieve eetvoorziening, een cursus opvoeden in Nederland, allemaal activiteiten waarbij inbedding in groep en cultuur gebruikt kan worden als krachtbron.

Praktijktip

Zoek naar bestaande collectieve voorzieningen en creëer waar mogelijk een collectief aanbod indien dit wenselijk is.

4.6 Integraal werken

Bij een integrale benadering van problemen in een familie is het belangrijk om de continuïteit te bewaken. Families met problemen hebben in hun geschiedenis vaak al zo veel discontinuïteit ervaren, dat het schadelijk is als daar nog meer bovenop komt. Als professional vraagt het van je om de regie te blijven houden en te schakelen tussen verschillende contexten. Maar zorg ervoor – waar mogelijk – dat de hulpvrager zo veel mogelijk met dezelfde persoon te maken heeft, ook al gaat het over meerdere instellingen, voorzieningen. De continuïteit centraal zetten is in een transcultureel systemische benadering een groter goed dan de vraag centraal zetten.

Praktijktip

Breng in eerste instantie continuïteit aan in het familiesysteem door oude gewoontes en patronen te helpen herinneren en vertalen naar het hier en nu. Garandeer vervolgens de continuïteit in de aanpak van het probleem door de relatie tussen jou en de persoon of familie centraal te zetten en niet het kind, de vraag of het aanbod .

4.7 Niet vrijblijvend maar resultaatgericht

Dit uitgangspunt gaat over afspraken wie wat doet. Op welke ondersteuning van de professional mag je als hulpvrager rekenen en wat moet je daar als hulpvrager zelf aan bijdragen? Een blinde vlek in dit onderdeel is de tussenruimte: de relatie tussen de professional en de hulpvrager. Een belangrijke voorwaarde in beschermjassen om effectieve hulp te kunnen verlenen is dat de relatie centraal wordt gezet. Als je weet dat zeventig procent van een succesvolle afronding van een hulpverleningscontact kan worden toegeschreven aan het contact, kun je je voorstellen dat de persoon in jou als professional van doorslaggevend belang is.¹²

We citeren Glenn Helberg, Kinder- en Jeugdpsychiater: “Ondanks alle verharding en de marktwerking in de gezondheidszorg onder het mom van kwaliteitsverbetering, zullen wij altijd de menselijke maat in ons werk moeten houden. Ons werk is immers gebaseerd op relaties en daarbij spelen de zogenaamde specifieke factoren zoals een warme, ondersteunende, niet veroordelende attitude een wezenlijke rol.”¹³

Praktijktip

Realiseer je dat mensen vooral behoefte hebben aan een warme betrokken professional van vlees en bloed die met zijn hart de relatie aangaat. Aansluiten bij de oplossingen van de ander is een eerste vereiste om te kunnen toevoegen en resultaat te kunnen behalen. Het helpt daarbij om je eigen heilige huisjes én belangen die niet relevant zijn voor de hulpvrager te parkeren, zodat je kunt blijven wisselen van perspectief.

4.8 Ruimte voor de professional

Werken met beschermjassen vraagt soms een onorthodoxe benadering. Immers, het benutten van oplossingen en strategieën in de context van de cliënt, kan leiden tot een aanpak die nauwelijks geaccepteerd wordt in het westerse denken. Religieuze rituelen, lokale geneeswijzen, traditionele kruidendokters, magische helers... Toch helpt dit de hulpvrager om ingebed te worden in zijn eigen cultuur waardoor hij zijn kracht kan hervinden.

Ook het werken met meer dan twee generaties in families en niet alleen met het kerngezin, raakt aan de heilige huisjes van het individu-denken. Maar voor families uit collectieve systemen, is de familie-benadering de enige logische stap bij het aanpakken van lastige situaties.

Ruimte voor de professional betekent dat hij de ruimte krijgt om te doen wat nodig is, wat werkt. Dat hij in staat wordt gesteld om de heilige huisjes in de Nederlandse hulpverlening te laten voor wat ze zijn. Hij mag werken vanuit meerdere perspectieven en meerdere waarheden.

5 Tot slot

¹² Clark 2001.

¹³ Helberg 2011.

Noraly Beyer was – zoals opgetekend in het cursieve stukje vooraan in de tekst – een beschermjas voor een jongen die zich in een kwetsbare situatie bevond. Ze was niet alleen zelf een beschermjas. Ze hield zich aan een belofte en de jongen kreeg veerkracht van het praten over pom en het samen eten ervan. Hij werd opnieuw ingebed in zijn familie, cultuur en historie.

De nieuwe jeugdprofessional heeft als opdracht om de eigen kracht van burgers te faciliteren in het aanpakken van problemen. Het model beschermjassen biedt de handvatten om hiermee in families en hun omgeving aan de slag te gaan. Wees een beschermjas voor je cliënten, ga samen met ze op zoek naar de beschermjassen in de cultuur en de familie. En tot slot: laat je leiden door de oorspronkelijke oplossingsstrategieën in het systeem.

Literatuur

Anderson & Goolishian 1992

H. Anderson & H. Goolishian. 'The client is the expert: a not knowing approach to therapy', in: S. McNamee & K. Gergen (red.), *Therapy as a social construction*, London: Sage 1992, p. 25-39.

Clark 2001

M.D. Clark, 'Change-focussed Youth Work', *Journal of the Center for families, Children and the Courts*, 2001-3.

Efting, Nicolassen & Stoffelen 2011

M. Efting, L. Nicolassen & A. Stoffelen, 'Schieten, het enige waar hij goed in was.', *de Volkskrant* 16 april 2011.

Jessurun 2010

N. Jessurun, *Transculturele vaardigheden voor therapeuten, een systeemtheoretisch behandelmodel*, Bussum: Coutinho 2010.

Roosma & Buist-Bouwman 2010

D. Roosma & M. Buist-Bouwman, 'Beschermjassen, werkmodel voor professionals in (jeugd)zorg, onderwijs en welzijn die werken met migranten', *Beschermjassen 2010*, www.beschermjassen.nl.

Rhmaty 2011

F. Rhmaty, *Traumaverwerking met vluchtelingen, een transculturele systeembenadering*, Assen: Van Gorcum 2011.

Tjin A Djie 2000

K. Tjin A Djie, *Ouderschap in een Wij-systeem* (tweede Alice van der Pas lezing), 2000.

Tjin A Djie & Zwaan 2007

K. Tjin A Djie & I. Zwaan, *Beschermjassen, transculturele hulp aan families*, Assen: Van Gorcum 2007.

Welzijn nieuwe stijl 2011

Welzijn nieuwe stijl, Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 2011.